

34

Երկրորդ- Տաշկանի
գիւղ

85

հ- 89

Ա. 1884

№

ՀՐԱՑԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. Յ. Ո. Գ. Ը.

2.

389

ԵՐԿՐՈՐԴ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳԻՐՔ.

I. Երկու երեկոյ: II. Աղբառ մարդիկ:

III. Զբոս կաթիլի պատմութիւնը:

Մ Ո Ս Կ ՈՒ Ա.

Փ. ԴԵՐԵԿԱ, Чернышевский пер., домъ № 5-й.

1884.

№

ՀՐԱՑԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. Հ. Ո. Գ. Ը.

2.

ԵՐԿՐՈՐԴ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳԻՐՔ.

I. Երկու երեկոյ:

II. Աղբառ մարդիկ:

III. Ջրի կաթիլի պատմութիւնը:

9 ½ 2003

Մ Ո Ս Կ Ո Ւ Ն .

Типография О. О. Гербика, Чернышевский пер., домъ № 5-й.
1884.

19922

Дозволено цензурой. С.-Петербургъ, 31 Октября 1884 года.

7359-53
ок.

ДОН. ЦЕНЗ. МОСК. 1884 Г. 5 ДЕК.

ТИП. И СЛОВОД. ГЕРБЕКА, МОСКВА.

БРЧНТ БРБЧНБ

ԵՐԿՈՒ ԵՐԵԿՈՅ

(Վոտ-Մուրեկայեց)։

Քամին բերում ու խփում է անձրևը
 պատուհաններին։ Վուրսը մոլժն է,
 խոնավ և ցուրտ։ Իսկ մաքուր ընդար-
 ձակ սենեակում տաք և խաղաղ է։
 Վայժառ վառվում է ճրագը փափուկ
 և մեծ բազմոցի առջև դրած կլոր սեղանի վրայ։ Հան-
 դարտ պլպլում է կանթեղը մի մեծ խաչափայտի առաջ, որ
 կախ է տուած անկիւնում բազմոցի վերև։ Փղոսկրէ հին
 իտալական շէնքի խաչափայտը արդէն դեղնել է։ Անթի-
 ղի խաղաղ լոյսը թեթև և բարակ նշոյլներով տարածվում
 է ամբողջ պատկերի վրայ և մեղմ լուսով լուսաւորում
 է խաչուածի զլուխը։ Նւ ամբողջ պատկերը պարզ որոշ-
 վում է սև խաչափայտից։

— Մայրիկ, ասում է վեց տարեկան գանդրահեր մանուկը
 մօրը, որ նստած բազմոցի վրայ արագ գործում է մի եր-
 կար և տաք վզի փաթածան, — մայրիկ, այս Վրիստոսը
 չէ՞ խաչուած։

— Այո, Վրիստոսն է — և կիսատ յետ է նայում խա-
 չուածին ու նորից ընկղմում աշխատանքի մէջ։

— Ի՞նչպէս թէ խաչուած է. պատմիր, մայրիկ, ինչ կը նշանակէ խաչուած:

— Արնշանակէ, որ նորան մեխել են խաչաձև փայտի վրայ:

— Ի՞նչպէս թէ մեխել են:

— Այնպէս: — Մայրը թողնում է գործը, բռնում է երեխայի ձեռքիցն ու ասում. նորա ձեռքերը ահա այսպէս դրեցին խաչափայտի վրայ և ամէն մի ձեռքում մըծով մի մեխ խփեցին, մեխերը ծակեցին ձեռքերը և մտան փայտի մէջ: Յետոյ դարսեցին նորա ոտները և մի մեծ մեխ էլ այնտեղ խփեցին փայտի մէջ, խաչափայտը խրեցին հողը և նա ամբողջ օրը կախած մնաց, մինչև որ մեռաւ: Արեւիսան գունաթափուեցաւ, նորա զգայուն և զիւրմբունող երեակայութիւնը կենդանի կերպով նկարագրեց ահռելի և արիւնհասկող նահատակութեան բոլոր սարսափը:

— Մայրիկ, նա շատ ցաւ կըզգար, չէ՞, հարցրեց երեւիսան, աշխատելով չհաւատալ իւր տպաւորութեանը, — անտանելի ցաւ կըզգար:

— Այո, շատ, շատ:

— Ինչո՞ւ համար նորան այսպէս արեցին. մի՞թէ նա չար մարդ էր:

— Ոչ, նա շատ բարի էր, շատ. բարի էր նա բոլոր մարդկանցից որոնք եղել են աշխարհում և երբ և իցէ կը լինին, որովհետև նա ոչ միայն մարդ էր, այլ և Աստուած:

— Ինչո՞ւ ապա նորան սպանեցին:

— Նորա համար, որ նա բոլորին բարի էր ցանկանում և ասում էր, որ նորա հայրը, Աստուած, բարի է և իրան

ուղարկել է աշխարհ, որ բոլորը խմանան նորա բարութիւնը: Աւ նա շատ բարի գործ կատարեց և շատ մարդիկ միշտ շրջում էին նորա հետ: Իսկ չարերը նախանձում էին նորան: Նա մերկացնում էր նոցա ստութիւնը, նախանձը և չար գործերը: Ահա այս բոլոր բաների համար նորան կալանաւորեցին և սպանեցին:

— Աւ սորա համար նրանց ոչինչ չարեցին: Արեւիսայի երեսը իսկոյն կարմրեց և արտասուէքները փայլեցին աչքերում: Նա նրանց բոլորին կը մեխէի ծառերից: Աւ նա իւր փոքրիկ ձեռքերով բռունցք էր ցոյց տալիս:

— Ի՞նչի կը մեխէիր, ասում է մայրը: Վու շատ վատ կ'անէիր:

Արեւք չէ հարկաւոր չարութեամբ հատուցանել: Այս ասում էր Վրիստոս և երբոր խաչում էին նորան, թէպէտ սաստիկ ինքը տանջվում էր, բայց էլի մեռնելիս նա աղօթում էր իւր խաչողների համար, որովհետև նա սիրում էր բոլոր մարդիկներին, բարիներին էլ, չարերին էլ:

Չէ որ ոչ մի չար մարդ չար չէր լինել, եթէ նորա շուրջը չար բան չլինէր և եթէ ինքը չկարողանար չարութիւն անել: Արեւիսան երկար նայում էր խաչուածի վրայ, նորա խոնարհած գլխին, նորա տանջանքից այլաբեկուած դէմքին, նորա կիսաբաց շրթունքներին, որոնք, կարծես, աղօթք էին մրմնջում ու կրկնում նորա դէպի մարդիկ ունեցած սիրոյ մի և նոյն նշանաւոր խօսքը:

— Մայրիկ, ասաց նա վերջապէս, ես բարի կը լինեմ, բոլորին կը սիրեմ, բարիներին էլ, չարերին էլ:

— Այո, բարեւ եղբւր, որդիս, սիրելի բոլոր մարդկանց: —
Եթէ սիրես բոլորին, դու լաւ կըսովորես, որովհետեւ մի-
միայն նա, ով շատ գիտէ, կարող է բոլոր մարդկանց շատ
բարիք անել և նա ճշմարտապէս սիրումէ բոլորին: Եւ
մայրը թափանցիկ հայեացքով նայեց նորա վրայ, ճակատից
յետ գցեց զանգուր մազերը և համբուրեց այս փոքր բայց
լայն և սուր ճակատը:

Պուլցէ, մտածեց մայրը, քո մէջ զարգանայ ուսման և
ճշմարտութեան սէր բոլոր մարդիկներին օգտի և բարեքների
համար: Պուլցէ նա նշմարեց քեզ և ներշնչեց այս վսեմ
սէրը: Եւ նա խաղաղ և մոռնջ աղօթքով նայեց խաչուածի
վրայ: Հանդարտ պղպլում է կանթեղը: Այոս է, տաք և
խաղաղ մեծ սննեակը: Եսկ քամին բերում ու խփում է անձ-
րեւ պատուհաններին: Վուրսը մոլթն, խոնաւ և ցուրտ է:

Անցաւ համարեա մի ամբողջ դար, մարդկային մի
համբողջ երկար կեանք, լին անընդհատ և ծանր աշ-
խատանքներով:

Ելին երեկոյ է. քամին բերում ու խփում է անձ-
րեւ պատուհաններին:

Պուրսը մոլթն է, խոնաւ և ցուրտ:

Մեծ բազմոցի վրայ, ընդարձակ սննեակում, պարկած
էր հիւանդոտ և զաւաւանդ մեռնող ծերունին: Այս մոլթն

և փոշիով ծածկուած սննեակում ամէն բան տարօրինակ
էր: Ճրագի աղօտ լոյսը հազիւհազ լուսաւորում էր նորա
անկիւնները և զանազան տեղերում թափոտած առարկա-
ները: Պատրհաններում (СТЫННОЙ ШКАФЪ) յատակից մինչև
առաստաղ գրքեր էին շարած, սեղանի, բազմոցի, յատակի
և շարքերի վրայ նոյնպէս դիզուած էր պատռտուած, կի-
սաբաց և ցրուած գրքերի մի կոյտ. զանազան գործիքներ,
մեքենաներ և դիտնական կարևոր առարկաներ:

Եւ նոցա փոշին ոչ դք չէ սրբում,

Ելլ որդը նոցա ուտում է, մաշում:

Այո, այս դիտնականի սննեակ էր և ինքը նորա տէրը
այստեղ պարկած էր մի հին, բայց փափուկ բազմոցի վրայ:
Նա հազիւ շարժվում էր:

Նա գիտէր, որ իւր օրերը հաշուած են արդէն և նորա
առողջ ու հաստատ մտքի մէջ, նորա ուժեղ ու պայծառ
յիշողութեան մէջ, կարծես, ինքն իրեն պատկերանում էր
յուզմունքներով և դժուարութիւններով լին կեանքի ընդար-
ձակ տեսարանը: Նա երես առ երես թերթում էր անցեալի
պատմութիւնը: Նա փնտռում էր անցեալ կեանքի արդա-
սիքը և որքան աւելի էր փնտռում, այնքան աւելի յուզ-
վում էր նորա զուհատ դէմքը:

Ահա գետնին թափած զանազան դիտնական պատուա-
ւոր կոչումների և վկայաթղթերի մի ամբողջ կապոց:

— Ունայնութիւն ունայնութեան և ամենայն ինչ ըն-
դունայն է, շնչում է ծերունին. — աղնիւ մրցում: Զնչին

խաղալիքներ, որոնցով աշխարհը ուղղում է ցոյց տալ իւր յարգանքը դէպի մեզ և զուարճացնում է թէ իրան և թէ մեզ, ինչպէս մի երեխայի: Ահա նորա յիշատակարանների մի երկար շարք և որքան նրանց մէջ փաստեր և գիւտեր են ժողոված:

— Չնչին բաներ են, չնչին, շքնչում է ծերունին: Եւ նորա առաջ, ասես, բացվում են մասնագիտական նրբութիւնների մի ամբողջ շարք, որոնց նա սիրով ուսումնասիրում էր և նկարագրում նոյնպիսի զուարճութեամբ: Եւ այս բոլոր ծանր աշխատանքներից և ոչ մի արգասիք: Բոլորը անցնում է փոքր և մանրագիտական փաստերի շարքով:

— Չէ որ այս բոլորը վսեմ գիտութեան համար է, — երբ և իցէ այս բոլորը հարկաւոր կը լինի, նորից շնչում է ծերունին: Այս բոլորը քեզ համար է, սուրբ ճշմարտութիւն, որին միշտ պիտի ձգտէ մարդկութիւնը:

Այս բոլորը քոնն է, ով վսեմ ինքնաճանաչութիւն:

Եւ ծերունու դէմքը խաղաղ ու բերկրալից արտայայտութիւն է ստանում, նորա աչքերը փայլում են և շրթունքները աղօթքի պէս մի բան են մրմնջում և յանկարծ նորա երեսի վրայ երկիւղ և տանջանք երևեցաւ:

Օտերունին բարձրացաւ տեղից, նա ուղիղ դէպի մի անկիւնն էր նայում:

Մի բան փայլում է այնտեղ: Մի գունատ, շատ գունատ զրուխ երեւում է ժողովուած դռների և մեքենաների լծակների միջից: Օտերունին ծանաչեց այս զլուխը: Վաղուց անցած մանկական հեռաւոր օրերի մի պատկեր պարզ

նկարուեցաւ նորա յիշողութեան մէջ: Ահա նստած է նորա մայրը նոյն իսկ մեծ և փափուկ բազմոցի վրայ, որտեղ ինքը այժմ մահուան լուպէում հիւանդ պարկած է: Ահա նայում է նա նոյն խաչուածի գլխին, որին նայում է և այժմ:

— Մայրիկ, մտաբերում է նա, այս Վրիստոսը չէ՞ խաչում:

— Այո Վրիստոսն է, պատասխանում է մայրը: Միայն նա... յիշում է ծերունին, ... միայն նա, ով շատ գիտէ, շատ բարիք կարող է անել մարդկանց և նա միայն ճշմարտապէս սիրում է բոլորին: — Ինչպիսի պարզ և վսեմ խօսքեր: Մի՞թէ երբ և իցէ սոքա հնչել են իմ սրտում:

Օտերունին ցնցուեցաւ: Նա կրկին աչք ածեց սենեակի չորս կողմը: Պրբեր, գրբեր, անվերջ դռբեր:

— Չեղանից և ոչ մէկը սիրոյ վսեմ խօսքը չասաց ինձ: —

Ոչ մէկը ցոյց չտուեց ինձ սուրբ և յաւիտենական նպատակը:

— Ոհ, ինչ կարող ենք անել մենք և ամբողջ մարդկութիւնը մեր բոլոր գիտեցած փաստերի ընդարձակ ազատութեամբ, եթէ մեր մէջ սէր չլինի:

— Դու ճշմարտութիւն էիր սիրում, միտթարում էր նորան ներքին ձայնը: Մանր աշխատանքները նշանաւոր դործեր են դառնում:

Ամէն մի մարդ թող գնայ, ուր նորան տանում են իւր բնածին կամ ստացած հակումները: Վրուխը ձեռքերի վրայ խոնարհած նա երկար ժամանակ նստած մնաց: Յետոյ տեղից յանկարծ բարձրացաւ: Վամաց վեր կացաւ բազմոցի վրայից, հազիւ-հազ քայլերը փոխելով և տատանուելով

մօտեցաւ և դողդոջուն ձեռքերով հանեց խաչափայտը սա-
պատից (корзина), որի մէջ հաւաքած կային զանազան ան-
պէտք բաներ: Արբեց նորա փոշին և սիրով սկսեց նայել
այս սքանչելի գեղարուեստական գործի վրայ: Նորա մէջ
գեղեցկութեան և զգացմունքի զօրութիւնը միացած էր
անբաժան:

— Այո, միմիայն դու գիտէիր սիրել մարդուն, շը-
շնչեց ծերունին, — սիրել անձնուիրաբար, անկեղծ և բերկ-
րալեց հաւատով:

Նորա աչքերը մթնեցան, սրտի զարկը սկսեց թուլանալ:

— Դու չէիր միայն, միմիջալով ասաց նա, որ գիտէիր
թէ ինչն է վսեմ այս մթին և խորհրդաւոր աշխարհում, —
ինչն է վսեմ. ճշմարտութեան սէրը, թէ սէրը զէպի մարդը:

Նորա գլուխը հանդարտ խոնարհեցաւ փոշոտած արկղի
վրայ, նորա ձեռքերը ամուր սեղմեցին խաչափայտը և սա-
ռեցան: Արտի բաբախումը կանգնեցաւ, ուղեղը դադարեց
գործելուց: Վզվզան քամին բաց արեց լուսամուտը և
հանգցրեց ճրագը: ...

ԱՂՔԱՏ ՄԱՐԴԻԿ

(Պեւեղեստկայա).

Փոթորկալեց գիշեր է: Ձկնորսի աղքատ
խրճիթում, կրակի առաջ՝ նստած է Ժան-
նին և կարկատում է հին կոշտ կտաւէ
առագաստը: Նա լսում է ինչպէս քամին
սուլում է ու զվզում, ինչպէս անձրևը
լուսամուտն է ծեծում, ինչպէս մանչում են ալիքները՝ ծփծփ-
փալով ու ափին զարնուելով: ...

Դուրսը մութն է, ցուրտ է, տխուր. ձկնորսի աղքատ
խրճիթը տաք է և ուրախ: Հողի յատակը մաքուր աւե-
լած է. վառարանում ճթճթում է խուրուխուշն ու կրակը
բոցավառվում. թարեքումը շարած են յստակ լուացած
ամանները: Սենեակի խորքումը դրած է մի մահճակալ՝
սպիտակ վարագուրով ծածկած, իսկ գետնին փռած մեծ
գոշակի վրայ քաղցր քուն են մտած հինգ փոքրիկ մանուկ-
ներ որոնց օրօր է ասում ովկիանոսը: Ժաննին նստած է
կրակի առաջին և կարկատում է հին առագաստը: Նորա
մարդը այժմ ծովումն է, նա դնացել է ձուկ բռնելու:

Սարսափելի է այսպիսի մութը, ցուրտ, անպիտան գի-
շեր ծով դուրս գալը, բայց ի՞նչ արած. հօ Է՞ և կարելի

Թողնել որ ընտանիքը մուրացկանութեամբ ապրի: Մանկութիւնից արդէն նա սովոր է ովկիանոսին, մանկութիւնից նա բացի ձկնորսութիւնը ուրիշ ոչնչով պարապած չէ. և թէպէտ զարհուրելի է, կամայական ովկիանոսը, բայց կրկին սա է որ կերակրում է թէ՛ նորան, թէ՛ Ժաննին և թէ՛ այս գոշակի վրայ պարկած բոլոր մանուկներին:

Հատ ծանր է ձկնորսի գործը: Նզանակը լաւ լինի թէ վատ՝ նա ամենայն երեկոյ պէտք է իր փոքրիկ նաւակովը դնայ բաղդ խնդրելու ծովում: Նա ամէն մի տեղ պիտի լաւ ճանաչէ: — Ահա և յանդուգն ձկնորսը մօտենում է ժայռերին: Սառը կանաչ ալիքները բարձրանում են նորա շուրջը՝ մի կողմից միւս կողմը ձգելով սուզուող նաւակը. ջրի փոշին զարկում է նորա երեսին, չուաններն ու կայմերը ձորնշում են, քամին ուռցնում ու այնում է գորշ առագաստները:

Իսկ Ժաննին նստած է տանը, կարկատում է պատըտուած ուռկանները և հին առագաստները, կերակուր է եփում ընթրիքի համար, յետոյ կերակրելով ու քուն դնելով երեխաներին, երկար ժամանակ աղօթում է:...

Եւ լսում է նա ովկիանոսի խուլ հառաչն ու հողմի գոռոցը. երբեմն միայն դալիս է հեռուից ձկնակուլու բալակ ձայնը: Ժաննին զարհուրում է, նորա երեակայութիւնը նկարում է նաւաբեկութեան սոսկալի տեսարաններ, ժայռերին զարնուած ջարդուած նաւ, խեղդուող նաւաստիներ:... Սարսափելի է:

Հին փայտէ ժամացոյցը փչացուած ձայնով հանդարտ զարկում է. չիկ-չըի, չիկ-չըի... երեխաները քնած են:

Ժաննին մտածմունքի մէջ է ընկնում: Այո, հեշտ չէ նոցա համար ապրելը: Մարդը՝ իրան չինայելով, ցրտերին ու փոթորիկներին, գնում է ծովը, կնթարկում է իրան հաղար ու մի վտանգի: Իսկ ինքը՝ տանը նստած, առաւօտունից մինչև երեկոյ աշխատում է:

Եւ ի՛նչ են վաստակում խեղճերը: Փոքրիկ մանուկները ամառ ձմեռ բոբիկ են ման դալիս, ցորենի հաց մտքներովն անդամ չէ անց կենում: Ճիշտ է երբեմն ձուկն էլ է լինում. դեռ փառք Աստուծոյ որ երեխաները առողջ են. իսկ եթէ, Տէր մի արասցէ, նոցանից մէկը հիւանդանայ՝ այն ժամանակը... Ահ, Աստուած իմ, ի՛նչպէս գոռում է ովկիանոսը, ինչպէս սուլում է քամին: Ո՛ւր է նա հիմայ արդեօք: Ո՛ւր է իմ խեղճ մարդը: Պահպանիր նորան, Աստուած, փրկիր, ողորմիր մեզ:

Ժաննին աւելի և աւելի սկսում է վախենալ. նորա մարդը այս մութը փոթորկալից զիշերին բոլորովին մենակ ընդարձակ ծովումն է: Նա օգնականներ չունի. երեխաները դեռ փոքր են: Խեղճ Ժաննի, դու քեզ խաբում ես ասելով թէ՛ Այ, եթէ սոքա մեծ լինէին, կ'օգնէին իրանց հօրը: — Այդպէս մի խօսիլ կը մեծանան, կ'երթան իրանց հօր հետ և դու լաց լինելով կ'ասես. Ախ, եթէ նոքա փոքր լինէին ու ինձ հետ տանը մնային: Աթափելով մտածմունքից Ժաննին վերկացաւ հաստ վերարկուն ձգեց վրան, վառեց լապտերը ու փողոց գուրս եկաւ: Նա կամենում էր իմանալ չէ՞ վերագառնում արդեօք մարդը, հանգա՞րտ է ծովը, լուսանո՞ւմ է թէ ոչ, վա՞ռ է արդեօք փարոսի լապտերը:

Մուլթն է: Բարակ անձրև է գալիս: Գիւղում ամէն բան քնած է: Ճրագները հանգել են: Գիւղի գլխին, ճիշդ ովկիանոսի ամփին կայ մի կիսաւեր, ծռուած սեւացած պատերով, փտած դռնով խրճիթ: Գուռը ճռճուում է ու չիւլիւում, կարծես հառաչում է քամու ամէն մի փչելուց:

Քամին մանաւանդ այս թշուառ խրճիթի վրայ է յարձակվում, կարծես կամենում է սրբել գետնի երեսից, իսկ գուռը հառանչում է, ճռնչում, և փտած յարդը շրջւն է հանում կտրան վրայ, կարծես գթութիւն է խնդրում: Ժաննին կանգնեցաւ խրճիթի շեմքումը և ներս նայեց ծռուած լուսամուտից: Խրճիթը մուլթն է: «Հարկաւոր է տեսնել խեղճ հիւանդ կնոջը», մտածեց Ժաննին: «Նս ամենեւին մոռացել էի նորան: Մարդս ասումէր որ նա երէկ աւելի վատ դրութեան էր: Նւ իրաւ որ խեղճը մեն մենակ է, ոչ ոք նորան նայող չկայ»: Ժաննին դուռը ծեծեց, նա ականջ է դնում... Եւ մէն ինչ լուռ է, ոչ ոք չէ պատասխանում: «Խեղճ կին, մտածում է Ժաննին շեմքումը կանգնած, շատ դժուար բան է, երբ ինքը տուն պահողը հիւանդանում է: Գիցուք նա միայն երկու երեխայ ունի, բայց չէ՞ նա այրի է և տան բոլոր հոգսերն ու չարչարանքը նա մենակ է քաշում: Նւ այս սև օրին հիւսադութիւն: ... Ի՛հ, խղճուկ, խղճուկ:»

Նա կրկին և կրկին դուռը ծեծեց: Գարձեալ պատասխան չկայ:

— Ի՛յ, հարեան, կանչեց Ժաննին ու մտածեց, «ինչ խորքուն է եղել զարթեցնելու հնար էլ չկայ:»

Քամին առաջուան պէս սուլում է, Ժաննին արդէն ցրտիցն ու խոնաւութիւնից դողդողում է:

Նա կամենում է արդէն դառնալ տուն, յանկարծ սաստիկ փչեց քամին որ փոքր էր մնացել պէտք է թռցնէր նոցա վրայից վերարկուն, շարժուեցաւ հին դուռն ու ճռնչալով բացուեցաւ նորա առաջին:

Ժաննին ներս մտաւ: Նորա լապտերը լուսաւորեց մըռայլ, լուռ խրճիթը: Այստեղ նոյնպէս խոնաւ է ու ցուրտ, ինչպէս և դուրսը, երևում է որ սենեակը վաղուց է վառած չէ. կտրիցը բարակ անձրև է մաղում: Պատին մօտ, ուղիղ դրան դիմացը, մի կոյտ յարդի վրայ ընկած է մեռած այրիի դիակը: Գլուխը յետ է ձգած, սառը կապուտած դէմքը, բաց շրթունքներով, արտայայտում է մի տեսակ սարսափ և յուսահատութիւն... Գունատ ձեռքը որ կարծես թէ մէկ բանի է մեկնած, կախ է ընկել յարդի կոյտի վրայից: Նրկու քայլ մօր դիակիցն հեռու մի անշուք օրօրոցում երկու փոքրիկ աղայ, թէև գունատուած, բայց դանդուր մաղերով ու լեքը թշերով, կուշ եկած ու շեկահեր գլխներն իրար կպցրած, խոր ու անվրդով քուն են մտել, առանց որ և է ուշադրութիւն դարձնելու մահուան մօտ լինելուն ու փոթորկի գոռոցին: Մայրը մեռնելուց առաջ կարողացել է մի մեծ հին թաշկինակով փաթաթել նոցա ոտները և ծածկել նոցա իւր հագուստովը որ ցուրտ ու խոնաւութիւն չզգան: Մէկը թշ տալն է դրել փոքրիկ թխլիկ ձեռքը, միւսը դէմ է արել երեսը եղբօր վզին: Նոցա շնչառութիւնը կանոնաւոր է և հանդիստ, թւում է թէ նոքա այնպէս քաղցր ու խորը քնած են որ ոչինչ նոցա զարթեցնել չէ կարող: Իսկ հոգմը գեռ չէ դադարում,

սուլում է, գոռում: Հաղիւ երբեմն անձրւի մի կաթիլ անցնում է կտուրից և կաթում է հանգուցեալ կնոջ ճակատին, գլորվում է սառը թշի վրայ, իբրև մի կաթիլ արտասուք նորա մաշտած տանջուած երեսին...:

Ժաննին շտապով տուն է վազում: Նա վերարկուի տակին մի բան է տանում: Նորա սիրտը սաստիկ զարկում է, նա չէ համարձակում յետ նայել, կարծես թէ մէկը վաղում է նորա յետևից: Արդեօք նա բան չէ՞ գողացել այն հանգուցեալ կնոջէն:

Տուն հասնելով նա իւր բեռը դնում է մահճակալի վրայ և շտապով քաշում է վարագոյրը:

Յետոյ նա առնում է աթոռը, դնում է մահճակալի մօտ և նստում է գլխավերև: Նա գունատ է և յուզուած: Վարծես մի բան նորան տանջում է, խիզճը մի բանի համար յանդիմանում է նորան: Պլուսը խոնարհած հառաչում է նա և մէկ մէկ բացադանչում. «Խեղճ մարդ... Ի՞նչ կ'ասէ նա, ես այս ի՞նչ արի: Հանաք բան է — Հինգ Հոգի Հէնց մեր ճուտիկներն են — կարծես քիչ հոգս ունէր դոցա ձեռին... Նա՞ն է... Ո՛չ ոչ գեռ... Եւ ինչո՞ւ ես վեր առայ... Եթէ սորա համար ծեծէ ել ինձ՝ տեղն է. այդպէս էլ պէտք է...: Ահա՛ նա... Ոչ... փառք Աստուծոյ...»:

Պուսը չնկատեց, կարծես մէկը ներս մտաւ: Ժաննին դուրս գալով աթոռի վրայից վեր կացաւ:

Ոչ կրկին ոչ ոք չկայ: — Ժաննին երկար նստած է մահճակալի մօտ և լուռ ու մունջ մտածում է: Անձրւեր կտրել է լուսանում է, բայց քամին փչում և ովկիանոսը գոռում է

առաջուան պէս: Յանկարծ դուռը բացուեցաւ, սենեակը մի թարմ ծովային օդ անցաւ և տուն մտաւ բարձրահասակ թխադէմ ձկնորսը, պատռտուած թաց ուռկանը քաշ տալով:

— Ահա՛ և ես, Ժաննի:

— Ահ, դու ես, գոչում է Ժաննին, զրկում նորան ու կանգնում, չհամարձակելով աչքերը նորա վրայ ուղղել:

— Իհ, Ժաննի, անպիտան բան է, սիրելիս: Այ գիշեր, սարսափելի է...:

— Այո, այո, եղանակը գարշելի էր: Իսկ ի՞նչ ես որսացել:

— Ոչինչ, ամենևին ոչինչ: Միայն ցանցը պատռեցի: Պատ է, շատ վատ է... Այսպէս էլ եղանակ... կարծեմ այսպիսի գիշեր երբէք ինձ չէ պատահել: Հողմը գետի պէս մոնչում էր, խաղացնում էր նաւակս իբրև մի դնտակ: Բու պէ էր լինում որ կարծում էի թէ պարանը կտրուել է և նաւակը գնում է դէպի յատակը: Ի՞նչ որս, փառք Աստուծոյ որ կենդանի տուն հասայ... Վու ի՞նչ էիր անում առանց ինձ, շարունակեց ձկնորսը, սենեակը քաշելով ուռկանը և տաքանալով վառարանի առաջին:

— Ես, ասաց Ժաննին երեսի գոյնը քցելով ի՞նչ պէտք է անէի... Նստած կար էի անում... Վամին այնպէս սաստիկ սվալացնում էր որ վախենում էի: Արկիւղ էի կրում քեզ համար:

— Այո, այո, փնթփնթաց մարդը, սատանայի եղանակ է, բայց ի՞նչ արած:

Արկունսն էլ լռեցին:

733957

Յետոյ ժաննին անհամարձակ, դողդողալով ու երկչոտ, իբրև յանցաւոր, ասաց:

— Հա, գիտե՞ս, մեր դրացի Սիմօնի կինը մեռել է: Չգիտեմ երբ, երևի երէկ, քո նորա մօտը գնալուց յետոյ: Խեղճ կին: Վժուար է եղել երևի մեռնել այնպիսի թշուառ կացութեան մէջ: Տեսնես ինչպէս ցաւել է նորա սիրտը երեսաների համար: Ախար նա երկու փոքրիկ տղայ է թողել իրանից յետոյ... Մէկը դեռ չէ խօսում, իսկ միւսը նոր սկսում է չջանել...:

Ժաննին լռեց: Չկնորար կնճուկը դէմքը. նորա բարի, բաց հայեացքը ընդունեց մի ծանր խոհական արտայայտութիւն:

— Այ, քեզ բան — ասաց նա վերջապէս ծործորակը քորելով: Ե՛հ, եղաւ չեղաւ. թող Հինգ չը լինի, եօթը լինի. հօ չէ կարելի նոցա դէն քցել: Բայց ի՛նչպէս պէտք է կառավարուենք. հիմայ իսկ դժուար է: Ե՛հ, ի՛նչ արած: Երեսաները շատ փոքրիկ են, ինչպէս կարող են իրանք իրանց գլուխը պահել... Գիտե՞ս, ի՛նչ է, ժաննի: Պահ չուտով նոցա այստեղ բեր: Եթէ նոքա զարթել են, երևի շատ պիտի վախենան մեռեալից: Ատում ես ինչպէս է քամին դուռը ծեծում. դա նոցա հանդուցեալ մայրն է: Մեր խնամքի տակ առնենք նորա որդոցը: Նոքա կ'ընկերանան մերոնց հետ և նոցա հետ հարազատ եղբօր պէս կ'ապրեն: Տօն օրերի երեկոները աւելի ազմկալից ու ուրախ կ'անցնին մեր տանը, քան թէ առաջ: Նոքա կըզուարճանան, խաղ կ'անեն, իմ ծնկների վրայ կ'եննեն մերոնց հետ: Իսկ երբ Աստուած տեսնէ որ երկու մանուկ այլ ևս պէտք է պահել, կերակրել, ինձ յաջողակ որս կը տայ:

Շուտ կ'երթամ, աւելի շատ կըմնամ ծովումը, գինի չեմ խմի... Ե՛հ, ինչպէս որ լինի՝ մի կերպ կ'ապրենք: Պահ չուտով: — Բայց ժաննին տեղիցը չէր շարժւում:

— Ի՛նչ է, տժգո՞հ ես. չես ուզում նոցա ընդունել: Ի՛նչ է եղել քեզ, ժաննի:

Ժաննին՝ բաղբաւոր, ուրախ, մարդուն անխօս տարաւ մահճակալի մօտ և վարագոյրը յետ քաշեց...:

Այնտեղ պարկած էին մեռած դրացի կնոջ մանուկները և քնած էին առաջուան պէս խաղաղ ու անվրդով:

ՋՐԻ ԿԱԹԻԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Գրուէ).

Լայնատարած ծովի ծոցում պարզ արեգակի ճառագայթների տակ թռչկոտում էին հաղարաւոր փոքր կաթիլներ, իբրեւ զուարթ երեխաներ իրանց մօր ձեռքի և տարուբերվում էին այս և այն կողմը մեղմ քամու լիկելուցը: Այս խմբերի մէջ մի կաթիլ առաւել խաղասէր և վառվռուն էր և աշխատում էր նոցանից բարձր թռչել, բայց ինչպէս և իւր ընկերները մեր կաթիլը կրկին և կրկին ծովն էր ընկնում: Արբեմն նա կարողանում էր ձկան թւի վրայ ընկնել, նորա հետ պարելով մեր կաթիլը անցնում էր մի որոշ բարձրութիւն, բայց չէր կարողանում ձկնից աւել թռչել և ցած էր ընկնում նորա հետ. կարծես թէ թելով կապած լինէր, մինչև այն աստիճան նորան քաշում էր ջուրը: Արբոր նա կրկին թռչում էր ջրի վրայից կապոյտ երկնքի տակը, որ մի այլ ովկիանոսի նման տարածուած էր ծովի վրայ և ուր խաղում էր պայծառ արեգակը, նորա սրտում ծագում էր մի անմեկնելի փափագ - բարձրանալ օդը մինչև ամպերը, ճանապարհորդել նոցա հետ կապոյտ օդային ծովի մէջ և վերևից նայել երկրի վրայ: Աւ ահա սկսեց կաթիլը

աղաչել և պաղատել որ արեգակը բարձրացնէ նորան և թոյլ տայ իւր հետ ճանապարհորդել երկրի շուրջը: Արեգակը հաւանեց նորա համարձակութեանը և կատարեց կաթիլի խնդիրքը: Նա իսկոյն ցած ուղարկեց իւր ճառագայթներից մի քանիսը և նոքա մի վայրկենում հասան ծովը, որ կաթիլը օդը բարձրացնէ: Արեգակի ճառագայթները այս կաթիլի հետ բարձրացրին ուրիշ շատերին, թէպէտ և նա չնկատեց, որովհետև այս բոլոր ջրային հասարակութիւնը արեգակը գոլորշի էր դարձրել, որ աննկատելի է մնում աչքի համար, այս էր պատճառը, որ ծովն էլ չնկատեց, ինչպէս արեգակը խլեց տարաւ իրանից փոքր կաթիլների մի բազմութիւն: Սաստիկ արագութեամբ բոլոր կաթիլները շտապում էին հասնել արեգակին. նոքա առաւել և առաւել էին պուժում հասնել արեգակին. նոքա առաւել և առաւել էին բարձրանում: Առաւելանալով բարձրանալով նոքա օդային հոսանքի աղբեցութեան ներքոյ ընկան, որովհետև օդի մէջ էլ կան գետեր և առուներ, զանազանութիւնը միայն նորանումն է, որ նոքա ջրային չեն, այլ օդային: Կաթիլները այդ օդային հոսանքի մէջ ընկան և նորա հետ գնացին հեռացան ծովից դէպի գետինը: Ինչպէս հմուտ լուղորդներ նոքա շատ շուտ անցան հարիւր մղոն: Կաթիլները շատ ուրախ էին, որ այս հոսանքի մէջ էին ընկել, որովհետև դուրս մէջ առաւել շուտ էին լող տալիս ձկներից և աւելի շուտ թռչում թռչուններից: Շատ էր նոցա զարմանքը, երբ առաջները ցածումը բացուեցաւ մի բոլորովին նոր և անյայտ աշխարհ: Նոքա տեսան ցածում կանաչ մարգագետիններ, տատաշուռղ արտեր, ծառեր և թփեր, քաղաքներ և գիւղեր:

Ինչպէս արեգակը տեսնում է ամենայն բան որ կատարվում է երկրի վրայ, այնպէս էլ կաթիլները ստացել էին այնպիսի պայծառատես աչեր, որ նոքա էլ ամենայն բան տեսնում էին: Նոցա համար ամենայն մի բան նոր էր երեւում և մինչդեռ զարմացած նայում էին, չնկատեցին անգամ ինչպէս արեգակը իջնում էր երկնքի վրայից: Ահա վերջապէս նա մտաւ ծովը և այնտեղ, որտեղից մեր կաթիլները սկսել էին իւրեանց ճանապարհորդութիւնը: Այստեղ բարձր օդային շերտերում մեր ուրախ և խաղաւեր կաթիլը իրան լաւ չէր զգում, նա մանաւանդ երբ սկսեց այնտեղ ցրտել և մթնանալ: Խեղճ կաթիլը աչերը այս և այն կողմը ձգեց օթեան որոնելու, բայց մի այդպիսի բան չէր կարելի գտնել ամայի օդային դաշտերում: Այս տեսնելով նա լաւ համարեց օթեանն էլ երկրի վրայ, որ գգուանքով դրաւում էր նորան իւր մարգերով, ծառերովը և ծաղիկներով: Ասելն ու անելը մէկ եղաւ:

Հանդարտ և աննկատելի մեր կաթիլը սկսեց ցած իջնել: Արքան նա շատ էր ցածանում, այնքան էլ ծանրանում էր, նա զգում էր, որ ինքը — անտեսանելի գոլորշի — ջրի կաթիլ էր դառնում: Մեր կաթիլը իջնում էր առաւել և առաւել արագ և հասաւ վերջապէս վարդի թփին: Նոր բացուած կոկոնը սիրով բացեց իւր դուռը և մի վայրկեանում նորա մէջ բնկաւ կաթիլը կանաչ տնակում նորա համար պատրաստած էր անուշահոտ անկողին: Նրբ միւս օրը շողշողաց արշալոյսը, զարթեցաւ մեր կաթիլը և մնաց զարմացած, տեսնելով որ քնած է եղել վարդի թերթիկների վրայ,

որոնք փայլում էին առաւօտեան շողերի նման: Ուրախ և զուարթ նա թողեց իւր անուշահոտ անկողինը և նստեց ծաղիկ թերթիկի ծայրին: Նրբ փառաւոր արեգակը երեւցաւ երկնականարի վրայ, մեր կաթիլը «բարի լոյս քեզ, արեգակ, ասաց, վեր առ ինձ կրկին հետք, ես կամենում եմ տեսնել հեռու աշխարհներ»: Արեգակը լսեց նորա խնդրքը, ճառագայթները կրկին տարան նորան դէպի երկնքը և նա ուրախ անցնում էր քաղաքներ, երկիրներ, լեռներ և հովիտներ բայց քանի օրը տաքանում էր և դժուարանում էր շնչառութիւնը, այնքան աւելի արեգակի ուղեկցի ոյժերը սպառվում էին և նա կամեցաւ վերջապէս հանդստանալ: Ճանապարհի վրայ չկար ոչ մի ձիւղ, ոչ մի վարդ և ոչ մի փոքր ստուեր յոգնած ճանապարհորդի համար: Յոգնելուց մեր կաթիլը քիչ էր մնացել որ լաց լինի և ահա յանկարծ նա բացադանչեց և ասաց բարի արեգակին. «Թող ինձ կրկին գնամ երկիրը, իմ մօր մօտ, ծովը»: Խեղճ ինչպէս որ նորա շրթունքից դուրս թուան այս խօսքերը, նա լսեց իւր չորս կողմը հազարաւոր ձայներ, որ մի և նոյն բանն էին աղաղակում — այդ նորա քոյրերն էին, որոնք աննկատելի կերպով նորա հետ ճանապարհորդութիւն էին անում երկնքում: Խղճաց բարերար արեգակը և ուղարկեց սառը քամի, որ հաւաքեց բոլոր փոքր կաթիլները և դարձրեց մի սպիտակ ամպիկ, որ անդադար մեծանում էր, քանի որ կաթիլները շատանում էին: Թանձր թխպում կաթիլները սկզբում չէին ճանաչում միմեանց, նոքա անդադար կուշ էին դալիս միմեանց մօտ և չէին կարողանում իմանալ թէ ինչպէս պա-

տահեցաւ, որ նոքա յանկարծ խոշոր ջրային կաթիլներ դարձան: Ձեռք ձեռքի տուած նոքա արագ շտապում էին դէպի գետինը: Նրբ այդ փոքրիկ զօրքը գետին հասաւ, մարդիկ ծափահարելով աղաղակում էին և ասում. «անձրև է գալիս»: Առթիւների մի մասը բարձր սարի վրայ ընկաւ, դոցա հետ էր և մեր կաթիլը: Բարձրութիւնից վայր ընկնելը նորան փնաս չեղեց, ուրախ ուրախ թռչկոտում էր ոլոր-մոլոր զառիվայրից և նորա ընկերները յետևիցը — ինչպէս զինուորներ զօրավարի յետևիցը:

Շուտով կրկին հաւաքուեցաւ նոցա մեծ խումբը և բոլորը միմեանց հետ այնպէս մօտ էին թռչկոտում, որ շուտով կաղմեցին մի փրփրալից անտառային հեղեղ, որ մանկական աշխոյժով առաջ էր ընթանում: Նրբ նոքա կպան մի սուր և անկիւնաւոր քարի, որ յանդուգն կերպով կամենում էր նոցա ճանապարհը կտրել, նոքա աշխատում էին թռչել նորա վրայից և փոքր զօրավարը միշտ ամենից բարձր էր թռչում: Նւ այսպէս թռչկոտելով մեր կաթիլները անցան բաւականին տարածութիւն դէպի ցած, այստեղ նոքա լսեցին մի տարօրինակ ձայն և մօտենալով նորան, տեսան մի տուն: Տան առաջ կանգած էին երկու շրջանաձև տաշած քար և երկու էշ, որոնց ջուալ էր բարձում մի սպիտակ մարդ: Տան յետևում անդադար պտոյտ էր դալիս ակը, որի վրայից խշխշալով անցնում էր առուն: Ներքեւում ակի օգնութեամբ պտըտվում էին տան մեծ դրան առաջը դրած քարերի նման մեծ մեծ քարեր և այնպէս շուտ, որ նոցա արագութիւնը առաւել էր քան երկխանների քցած հօլի պտոյտը:

Նոքա ջաղացքարեր էին, որ անդադար ցորենի հատիկները ալիւր էին դարձնում: Բայց այդ ինչ հսկայ էր, որ պտոյտ էր տալիս ջրաղացի ակը ծանր քարերի հետ: Եղ մեր ծանօթ կաթիլներն էին, որ հաղարներով թռչում էին ակի վրայից և այնպիսի ուժով էին առաջ գնում, որ ակը նոցա առաջ խոնարհում էր: Կնչքան որ փոքր լինին ջրի կաթիլները, բայց երբ նոքա միանում են եղբայրների պէս, նոքա հզօրանում և մեծանում են: Մեր կաթիլը իւր ընկերների հետ մեծ թռիչքներ էր անում և երբ նա ցած էր սլանում, այնպէս էր երևում թէ փրփրալից ջրի յորձանքում պէտք է կորչէր, բայց շուտով նա ջրի մակերևոյթի վրայ երևեցաւ և այնպէս դանդաղ էր առաջ գնում, որ կարծես նորան ոչինչ էր պտտահել:

Բայց ահա եկաւ մի կին դաւաթը ձեռքին բռնած, թեքուեցաւ, առուից ջուր լցրեց և ուրիշ կաթիլների հետ վեր առաւ և մերին և տարաւ ու շաղ տուեց սպիտակ քաթանի վրայ, որ փռած էր խոտի վրայ լուսնալու համար: Մեր կաթիլը բոլորովին ցամաք գետնի վրայ դուրս եկաւ և նա այստեղ կը կորչէր անշուշտ, եթէ ժամանակին արեգակը չտեսնէր իւր պայծառ աչերով նորա աննախանձիկ դրութիւնը: Արեգակը շուտով հեռացրեց նորան իւր ընկերների հետ այնպէս որ ոչ մի հետք անգամ չմնաց նոցանից քաթանի վրայ և ահա կրկին զուարթ դէմքով ճախրում էր մեր կաթիլը կապոյտ օդային ծովի մէջ: Բայց արեգակը աւել չկամեցաւ իրան ձանձրացնել կաթիլներով, կամենալով մի փոքր ժամանակ հանգստութիւն առնել և զսպել

մեր փոքր ջրային հերոսի ճանապարհորդութեան փափազը, ուղարկեց նորան Բալտիք ծովովը լայնատարած հարթ հիւսիսի դաշտավայրերը, որտեղ շատ ցուրտ է: Ճանապարհը շատ էր երկայն և երբ կաթիլը յոգնած, հասաւ հիւսիսի կրկինքը, նորա եռանդը հատաւ:

Սուր քամին փչում էր հիւսիսային բևեռից, նա շատ ցրտացնում էր օդը և հազարաւոր ջրային կաթիլներ կրկին սրկեցին միանալ, կարծես կամենում էին միանալ միմեանց կողքի կողք գալով: Բայց այս անգամ դժուար էր տաքանալ, որովհետեւ արեգակը ցածացել էր հորիզոնի վրայ և նորա ճառագայթները դժուարութեամբ կարողանում էին ցիր ու ցան անել բարձրացած թուխար: Առթիւները արդէն պատրաստ էին գանգատելու իրանց անտանելի դրութեանից և երբ խորհուրդ էին անում, թէ ինչ անեն, յանկարծ, զարմանալի բան, նոքա մի վայրկեանում իրանց կերպարանքը փոխեցին: Ամէն մէկը կաթիլներից դարձաւ սպիտակ, արծաթէ աստղիկ, դարդարուեցաւ բարակ ասեղներով և թիթեռնիկի թևերի պէս քնքոյշ աղուամաղով և իբրեւ սպիտակ թիթեռներ ճախրում էին այժմ դէպի գետինը սառուցի աստղիկներ, ուրախ պարելով թռչկոտելով մէկը միւսի առաջը կտրելով: Մարդիկ ասում էին. «ձիւն է գալիս»: Մեր փոքր ճանապարհորդը որ դարձել էր մի ձիւնի հատիկ իւր հազարաւոր ընկերների հետ դաշտն ընկաւ: Ինչպէս տաք ձմերային վերմակ ամենալաւ աղուամաղից շնած պարկած էին նոքա դաշտի վրայ և պաշտպանում էին սաստիկ ձմերային ցրտից գետնի մէջ եղած հատիկները և արմատները: Նոքա իրանք չէին զգում

ոչ փայտացնող ձմերային ցրտի աղբեցութիւնը, ոչ անտանելի հիւսիսային հողմը, որ փչում անցնում էր սպիտակ ձիւնի տարածութեան վրայից, նոքա ոչինչ չէին տեսնում և չէին լսում, որովհետեւ քնած էին խոր ձմերային քնով: Արեգակը գնաց նոցանից շատ հեռու, բայց և երբեմն նայում էր նոցա վրայ իւր հեռաւոր աշխարհից և կաթիլները այն ժամանակ պսպղում էին զոհարների պէս և ճառագայթներ էին արձակում, ասես թէ իրանք դարձել էին լուսատու արեգակներ և պայծառ աստղեր: Համարեա կէս տարի նոքա ընկղմած էին քնի մէջ: Աւ ահա շնորհատու արեգակը կրկին բարձրացաւ կրկինքի վրայ, կրկին սկսեց մօտենալ նոցա և դարնան տաք քամին խմաց տուեց նորա գալը: Փոքր կաթիլների խումբը, սպիտակագլետ անշարժ բանակը ձգած, դաշտի վրայ կանգնած էին. «վեր կացէք, քնկոտներ, և պատրաստուեցէք արշաւանք գնալու համար:» Թնդաց բարձր աղաղակը և այդ ձայնը ամենի ականջին էլ հասաւ: Չուարթ և ուրախ բոլորեքեան շարժուեցան և արագ առաջ գնացին: Արդէս ղե առաւել շուտ կարողանան շարժուել, նոքա թօթափեցին իրանցից ձիւնեղէն հագուստը և այժմ կրկին կարելի էր տեսնել հոսող ջրային կաթիլներ: Առթիւների մի մասը գետինը մտաւ ցրտահար հատիկները ջրելու համար և երբ նոքա խմեցին, կշտացան, բաւականին մեծացան և իրանց փոքր և կանաչ դուխները հանեցին գետնի տակից: Առթիւների միւս մասը ուղիղ դէպի կրկինքը բարձրացաւ, տեղաւորուեցաւ մեծ ամպեղէն նաւերի մէջ և առագաստաւորուած յառաջ գնաց դէ-

պի աւելի տաք երկիրները, որոնք կարօտով սպասում էին անձրեւին: Բայց մեր փոքր ճանապարհորդը ոչ առաջինների թւում էր, որովհետեւ չկամեցաւ թաղնուէլ գետնի մէջ, ոչ երկրորդների, որովհետեւ ճանապարհորդութիւնը, օգային ծովում նորան արդէն ձանձրացրիւ էր, նա դարձաւ երրորդ կարգի մեծաւորը, որ մեծ կրամով գնում էր դաշտիցը խոր ձորերի միջով:

Այս պատերազմասէր կաթիլները կազմեցին մի փրփրալից առու և ուրախ ուրախ երգում էին. «առաջ համարձակ դէպի ծովը, առաջ դէպի ծովը»: Միանգամից նոքա լսեցին առաւել սաստիկ աղաղակ, քան թէ իրանցը, հազար ձայների պատասխաններ մի այլ մեծ առուից, որ ուղեւորուած էր դէպի մի և նոյն կողմը և նոյնպէս երգում էին. «բարի և ուրախ ճանապարհ ձեզ, եղբայրներ»: Գրային կաթիլների երկու խմբերն էլ միացան և կազմեցին մի հեղեղատ: Ատուցաւ կարկաչ, խշշոց և աղմուկ, երբ կաթիլները առաւել շատանում էին միմեանց հետ և ուրախանում էին որ վերջապէս տեսնուեցան: Փոքր ճանապարհորդների խումբը լուպէից լուպէ մեծանում էր, առաւել և առաւել էր սաստկանում ուղեկիցների թիւը և շատ զարմացան, երբ գոյացաւ մի լայն գետ և հզօր հոսանքը դըրում էր նոցա դէպի իւր ալեքները: Մեր կայտառ ճանապարհորդը ուրախութիւնից իւր ընկերների թիկունքների վրայ էր թռչում և շտապում էր նոցա դէմ եկող շքեղ հոսանքին: Սա պակաս չուրախացաւ, երբ տեսաւ, որ այսպէս զանազան

առուներից բաղկացած հզօր և թարմ խումբը դէպի ինքն է դալիս և սաստկացնում է իւր ոյժը: Իսկ կաթիլները հպարտանում էին, որ պատկանում էին այժմ այն ջրերին, որոնց օգնութեամբ կարող էին տանել ամենաճանր նաւեր: Նրբեմն կրկնում էր նոցա թիկունքի վրայ շինութիւնների համար կարած ծանր քարեր բարձած նաւակը որ նոքա այնպէս հեշտութեամբ էին տանում, կարծես թէ թուղթ լինէր. երբեմն զարկում էին նոցա շոգնուաւի ակները, ծանրաբեռնուած արկղերով և մեծ ու փոքր մարդկանցով և այն ժամանակ կաթիլների բազմութիւնը փրփրալով և ալեկոծուելով դորդոռում էր այդ անախորժ ճնշման տակ: Նրբեմն աղմուկ էին հանում կաթիլները, զարնուելով կամրջի քարէ սիւներին, որ ամուր և հաստատ ձգել էր իւր կամարները հոսանքի ամբողջ տարածութեան վրայ և այնպէս էին երբեմն գոռում, որ կարծես կամենում էին փորձել շէնքի ամբուլութիւնը և խորտակել քանդել մարդկային ձեռքի աշխատութիւնը:

Ամէն մէկ վայրկենում մեր կաթիլները նորանոր բաներ էին տեսնում. մեծ ու փոքր քաղաքներ, ջրաղացներ, որոնք բարձրանում էին հեղեղի մէջ իբրեւ կղզիներ, ամբարտակներ, որոնց մէջ ընկնում էր մեր ճանապարհորդը, եթէ հեռանում էր մեծ ջրից, բայց նոցա ձեռքից նա հեշտութեամբ աղատովում էր: Բայց ամենաերեւելի տեսարան տեսաւ նա այն ժամանակ, երբ լող տալով մեծ վաճառաշահ քաղաքի մօտից դուրս եկաւ նաւահանգիստը: Այստեղ կրկնում էին զանազան լայն ու նեղ, բարձր ու ցած

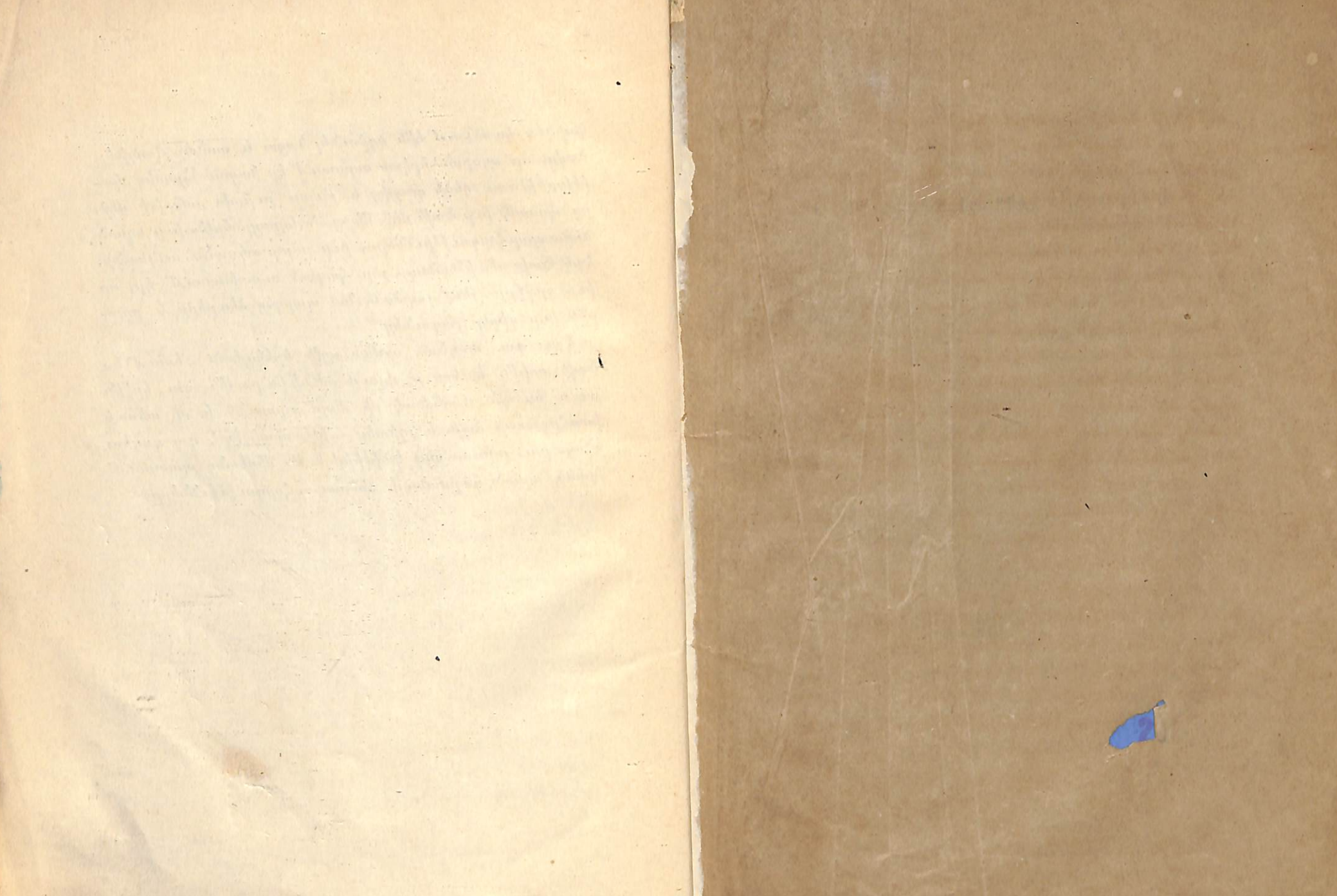
նաւեր. նա երբէք չէր տեսել այսքան շուտ լող տուողներ, մի և նոյն տեղում կարծես յանկարծ մի կենդանի անտառ դուրս եկաւ ծովի մակերևոյթից, այնքան կայմեր էին վեր յցրուած: Սարմիր ու կապուտ, կանաչ ու սպիտակ դրօշները և դրօշակները ուրախ ուրախ ծածանում էին օդումը: Ամենայն ազգի և զանազան հագուստներով նաւաստիներ երգում էին, կեր ու խում էին անում և դործում էին նաւի տախտակամածի վրայ, իսկ չորս բոլորքը մեծ կիսաշրջանով կանգնած էին զանգատան պէս բարձր հոյակապ ապարանքներ, այնտեղ տանում էին ապրանքի հակերը և ճախարակներով բարձրացնում էին մինչև շէնքի վերին մասերը: Այս բոլորը տեսնում էր մեր կաթիլը վաճառական նաւի ղեկին նստած: Նա այստեղ կրմնար ամբողջ շաբաթներով և կրկին բոլոր բաները մի մի չէր կարող տեսնել, բայց երբ մի գեղեցիկ օր այն նաւի նաւաստիները, որի ղեկի վրայ նստած էր մեր կաթիլը, երգեցին նորա երգը. «էգուց գնալու ենք դէպի ծովը»: Մովի փոքրիկ աղջկիւր մի սաստիկ ցանկութիւն զգաց, նա կամեցաւ վերադառնալ իւր սիրելի մօր մօտ, որից նա բաժանուած էր մնացել այսպէս շատ ժամանակ: Նա թռչկոտում էր ուրախութիւնից և անհամբերութիւնից: Երբ սկսեցին ձգել առագաստները և դուրս քաշել խարխիւրը, նա տեղաւորուեցաւ ղեկի վերին մասի վրայ և նաւի հետ ուրախ դէպի ծովը լող տուեց:

Շուտով երկիրը անհետացաւ երկու կողմիցն էլ, մեծ ու հզօր ալեքները, որոնց առաջ խոնարհում էին փոքր առուների ալեքները, խոնարհում էին այս վերջիններին,

կարծես կամենում էին ողջունել նոցա և տանել հասցնել ծովը, որ այսքան երկար սպասում էր նոցա: Այստեղ վաթիւր թռաւ ղեկի վրայից և ընկաւ ուրախ ամբոխի մէջ, որ պատմէ իւր ծովի մէջ մնացած եղբայրներին իւր արած ճանապարհորդութիւնները, իւր բոլոր տեսածն ու լսածը: Իսկ ծովը մութկանաչ շոր հագած ուրախանում էր, որ իւր որդիքը յետ դարձան, նա պարզեց ձեռքերը և բոլորին իւր զիրկը ընդունեց:

Երբ դու պայծառ ամառնային երեկոյեան ճեմում ես ծովի ափին և երբ չէ փչում ամենեւին քամին, դու կրկին լսում ես այն ժամանակ մի մեղմ տրտունջ և մի տեսակ խորհրդաւոր ձայն և չղիտես — թէ որտեղեց է դա դալիս: Բայց լաւ լսիր — այդ կաթիլներն են միմեանց պատմում իրանց արած զարմանալի ճանապարհորդութիւնները:

Մ. Զ. Ո. Գ. Ը. ՀԱՅԱՍՏԱՆԿՈՒԹԻԱՆՆԵՐԸ.

№ 1. Զորս առակ (սակաւածիւ)	Ընդ. Պատկ
№ 2. Երկրորդ մանկական գիրք	15.
	20.

5605000

№ 3-ր կրկնի

„ԻՆՉՈՎ ԵՆ ԱՊՐՈՒՄ ՄԱՐԴԻԿԸ“

(Փոխադրութիւն Ամն 1. Տոլապից) :

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004048

